

ПРЯМІ ІНОЗЕМНІ ІНВЕСТИЦІЇ: ПРОБЛЕМИ ЗАЛУЧЕННЯ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

У статті розкрито структуру надходження прямих іноземних інвестицій в національну економіку, виявлено ряд проблем формування інвестиційного клімату в Україні, визначено напрями удосконалення механізму державного регулювання інвестиційної діяльності.

Ключові слова: *прямі іноземні інвестиції, інвестиційний клімат, державне регулювання*

В статье раскрыта структура поступления прямых иностранных инвестиций в национальную экономику, выявлен ряд проблем формирования инвестиционного климата в Украине, определены направления усовершенствования механизма государственного регулирования инвестиционной деятельности.

Ключевые слова: *прямые иностранные инвестиции, инвестиционный климат, государственное регулирование*

In the article the structure of receipt of direct foreign investments is considered in the national economy, found out the row of problems of forming of investment climate in Ukraine, certainly directions of improvement of mechanism of government control of investment activity.

Keywords: *direct foreign investments, investment climate, government control*

Постановка проблеми. В умовах глобалізації прямі іноземні інвестиції є одним з найбільш ефективних способів включення національної економіки у світове господарство. Як свідчить світова практика, економічне зростання в країнах, що розвиваються і країнах з перехідною економікою є неможливим без допущення іноземного капіталу в економіку країни. Залучення значних обсягів прямих іноземних інвестицій у пріоритетні галузі дозволяє досягти динамічного економічного розвитку, підвищення продуктивності, поширення технологій та інновацій. Недостатній обсяг внутрішніх інвестиційних ресурсів та відсутність сприятливих умов для їх нагромадження в Україні актуалізує питання залучення іноземних інвестицій для розвитку національної економіки.

Аналіз актуальних досліджень. В економічній літературі існують чисельні теоретичні підходи, які висвітлюють мотиви виникнення прямих іноземних інвестицій та їх значення для розвитку економіки. Важливу роль у дослідженні

цього питання відіграють праці іноземних вчених: Р.Алібера, Р.Вернона, Дж.Даннінга, Ч.Кіндлебергера, К.Коджіми, Д.Лессарда, М.Портера, А.Рагмена, С.Хаймера. Дослідженню окремих аспектів процесів прямого іноземного інвестування присвячені роботи українських вчених: О.Гаврилюка, А.Даниленка, А.Дуки, Ю.Козака, Д.Лук'яненка, О.Малютіна, А.Пересади, В.Пили, О.Рогача, А.Рум'янцева, П.Саблука, А.Філіпенка та інших.

Незважаючи на велику кількість оригінальних та змістовних праць з досліджуваної проблематики, слід відзначити необхідність подальшого дослідження механізмів залучення прямих іноземних інвестицій в національну економіку в сучасних умовах.

Метою статті є аналіз інвестиційного клімату України та розробка напрямів формування державної політики у сфері іноземного інвестування. Завданнями статті є: 1) дослідження структури надходжень іноземного капіталу в економіку України; 2) визначення проблем залучення іноземного капіталу; 3) розробка рекомендацій щодо активізації процесів залучення прямих іноземних інвестицій в національну економіку.

Виклад основного матеріалу. Україна має місткий та зростаючий внутрішній ринок, багаті природні ресурси, стратегічно зручне географічне розташування, дешеву кваліфіковану робочу силу (належить до 3% найбільш освічених націй у світі), відзначається високим рівнем науково-дослідних розробок та значним потенціалом динамізації економічного зростання, наявністю достатньо розвинутої транспортної інфраструктури тощо [3,с.4]. Україна пропонує достатньо широкий набір переваг розміщення прямих іноземних інвестицій. Але сама наявність цих переваг ще не означає автоматичного надходження капіталів.

Незважаючи на явну тенденцію до поступового припливу прямих іноземних інвестицій до нашої держави, їх сукупні обсяги, що надійшли до національної економіки, залишаються незначними порівняно з іншими країнами Центральної і Східної Європи. Сукупні надходження прямих іноземних інвестицій за період незалежності на 01.01.2010 р. становлять 40026,8 млн.дол., що є недостатнім для розвитку економіки [5]. На думку багатьох експертів, Україні на сьогоднішній день необхідно в цілому 80-100 млрд. дол. іноземних інвестицій [7].

Серйозним негативним наслідком світової фінансової кризи для вітчизняної економіки стало уповільнення темпів залучення прямих іноземних інвестицій. Якщо у 2007 р. приріст ПІІ дорівнював 36,7%, у 2008 - 20,9%, то 2009 р. він становив лише 12,4% (4410,4 млн.дол.) [6].

Економіка України також відстає від більшості європейських країн і за обсягом інвестицій на душу населення. Хоча цей показник у 2009 році склав 872,6 дол. (наприкінці 90-х він не досягав і 100 дол.), в Чехії він становить 5500 дол. на душу населення, в Угорщині та Литві - 4500 дол., Польщі – 3700 дол., Росії – 2250 дол.[5].

За 2009 р. інвестиції надійшли зі 125 країн світу. Останніми роками склад основних країн-донорів інвесторів України є практично незмінним. За країнами походження найбільшими інвесторами в економіку України є: Кіпр – \$8 593,2 млн., Німеччина – \$6 6813 млн., Нідерланди – \$4 002 млн., Російська Федерація – \$2 674,6 млн., Австрія – \$2 604,1 млн., Великобританія – \$2 375,9 млн., Франція – \$1 640,1 млн., США – \$1 387,1 млн., Віргінські, Британські острови – \$1 371 млн., Швеція – \$1 272,3 млн.[5].

Ситуація з досить незначними обсягами ПІІ в Україну погіршується результатами аналізу надходження інвестицій за галузями народного господарства, який дає можливість визначити пріоритети вкладення капіталу з боку іноземних інвесторів.

За оцінками українських експертів найбільший обсяг накопичених прямих іноземних інвестицій у 2009 р. зосереджено у фінансовій діяльності – 31 % від загального обсягу, в операціях з нерухомим майном – 20.0%, металургійній промисловості – 11,9%, оптовій та роздрібній торгівлі – 7.4%, будівництві – 4.7%, харчовій промисловості – 3.9%. У машинобудуванні, хімічній, нафтохімічній та добувній промисловості зосереджено по 2.5 - 3% загального обсягу коштів іноземних інвесторів [6].

Таким чином, іноземний капітал спрямовується у діяльність, що частіше за все не потребує значних початкових інвестицій, має швидку оборотність коштів і розрахована на існуючий великий попит на внутрішньому ринку. Через це він майже істотно і не впливає на стан національної економіки України, ефективність її функціонування, структурну перебудову та технічне переозброєння виробництва, впровадження прогресивних новітніх технологій.

Значно відрізняються за ступенем інвестиційної привабливості і регіони України. Беззаперечним лідером серед регіонів щодо обсягів залучених іноземних інвестицій є м. Київ – \$15 756,1 млн. (7 814 підприємств та 39,4% обсягу іноземного капіталу в економіку країни). До п'ятірки лідерів також входять Дніпропетровська область – \$2 813,6 млн. (1 008 та 7%), Харківська область – \$2 054,7 млн. (847 та 5,1%), Донецька область – \$1 649,6 млн. (568 та 4,1%) та Київська область – \$1 507,4 млн. (907 та 3,8%). Зовсім незначні кошти (менше 0,5 %) залучені в Чернігівську, Чернівецьку, Тернопільську та Кіровоградську області [6]. Тобто найбільш інвестиційно привабливими є області з потужною промисловістю, науковим потенціалом і розвиненою інфраструктурою.

Негативними рисами інвестиційного клімату в Україні є: політична, законодавча та економічна нестабільність у країні, зарегульованість ринку та господарчої діяльності; слабкий законодавчий захист прав інвесторів; прояви корупції та бюрократизму у владних органах; не завжди прихильне ставлення до іноземних інвесторів з боку влади; обмеженість системи поширення інформації щодо можливостей інвестування, існуючих потенційних об'єктів, що потребують вкладання коштів, складні процедури одержання ліцензій та інших дозволів в ході реалізації інвестиційних проектів; високий рівень оподаткування підприємств; низький рівень розвитку інфраструктури; низька купівельна спроможність населення; високий рівень ризику [2, с.66]. Це підтверджується і втратою позицій

у міжнародних рейтингах. Так, згідно з оцінкою Всесвітнього економічного форуму, рейтинг глобальної конкурентоспроможності України в 2009 році знизився з 72 до 82-ї позиції серед 133 країн. У рейтингу «Ведення бізнесу» Україна займає 142 позицію із 183 країн, що досліджувались. У рейтингу найбільш зручних податкових систем світу Україна посідає 177-ме місце із 178 можливих, випередивши лише Білорусь [1, с.70].

Україна є не лише країна-реципієнт іноземних інвестицій, але й країна-інвестор. Обсяги відпливу ПІІ з України до економіки інших країн світу порівняно навіть з її невисокими надходженнями є зовсім незначними. На 01.01.2010 р. вони склали лише 6223,3 млн.дол., в т.ч. в країні ЄС - \$5908,3 млн (95,0% загального обсягу), в країні СНД - \$220,1 млн (3,5% загального обсягу), в інші країни світу - \$94,9 млн (1,5%) [5].

За 2009 рік Україна направила в економіку інших країн світу \$69,8 млн прямих інвестицій. Інвестування здійснювалося переважно у вигляді грошових внесків. Прямі інвестиції з України здійснювалися в 51 країну світу. До країн, в які було здійснено найбільші інвестиції з України у 2009 р належать: Кіпр, Російська Федерація, Польща, Грузія, Латвія та інші країни. При чому майже 93% інвестицій припадає на Кіпр.

Результати аналізу статистичних даних підтверджують, що для України залишається актуальною проблема втечі капіталу через офшорні зони. Наведені дані щодо потоків інвестицій між Україною і Кіпром яскраво ілюструють цей приклад. Капітали, які вилучено із економіки країни впродовж останніх десяти років, вимірюються значними показниками (за даними Держкомстату - близько 20 млрд. дол.)[4, с.77].

Сьогодні Україна відстає від більшості розвинених країн майже за усіма макроекономічними критеріями та оцінками і залишається на периферії інвестиційних потоків. Тому підвищення інвестиційної привабливості національної економіки потребує формування стабільної державної політики у сфері іноземного інвестування, розрахованої на довгострокову перспективу, та її успішного зваженого поетапного здійснення, виходячи з чітко визначених національних цілей та пріоритетів. Головними напрямками такої політики, на нашу думку, мають стати такі:

- підвищення стабільності та прозорості політичної системи України, зменшення рівня її корумпованості;
- забезпечення стабільності законодавчої бази (стосовно умов іноземного інвестування зокрема), її наближення до міжнародних стандартів;
- розробка чіткої державної стратегії залучення іноземних інвестицій, реалізація насамперед тих проектів, які є економічно корисними як для іноземних партнерів, так і для національної економіки;
- вдосконалення системи оподаткування, виходячи з обсягів, форм інвестування, а особливо пріоритетів держави в інвестуванні окремих галузей;
- впровадження дієвих механізмів залучення іноземних інвестицій на регіональному рівні (спеціальні економічні зони, кластери, концесії);
- сприяння виходу українських підприємств на зовнішні ринки капіталу;

- регулювання вивозу капіталу за кордон, створення комплексної і цілісної системи валютного контролю міжнародних розрахунків українських резидентів;
- створення бази даних про інвестиційні проекти українських підприємств та про іноземних інвесторів з метою моніторингу їх діяльності і для потреб корекції економічної політики;
- формування позитивного іміджу України, з базуванням як на світовому досвіді, так і на усвідомленні українських реалій;
- забезпечення дієвості Національного агентства України з інвестицій та розвитку.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Незначний позитивний вплив прямих іноземних інвестицій на соціально-економічний розвиток України на сучасному етапі обумовлюється, перш за все, недоліками механізму залучення іноземного капіталу, непослідовністю ринкових трансформацій, відсутністю в економіці країни високотехнологічного іноземного капіталу. Реалізація запропонованих вище напрямів державного регулювання інвестиційної діяльності дозволить підсилити інвестиційний потенціал української економіки, що є важливою умовою економічного зростання та забезпечення міжнародної конкурентоспроможності її національного господарства. Перспективами подальших розвідок у цьому напрямку є питання удосконалення механізму залучення іноземних інвестицій у посткризовий період.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гаврилюк О.В. Інвестиційний імідж та інвестиційна привабливість України //Фінанси України .-2008.-№2.-С.68-81.
2. Малуїтін О.К. Концепція поліпшення інвестиційного клімату в Україні //Фінанси України .-2008.-№11.-С.64-74.
3. Саблук П.Т., Власов В.І., Кисіль М.І., Приб К.А. Міжнародний рух капіталу і залучення в Україну прямих іноземних інвестицій// Економіка АПК.-2008.-№9.-С.3-14.
4. Шумська С.С. Втеча капіталу з української економіки: аналіз та оцінка за даними платіжного балансу//Економічна теорія.-2008.-№4.-С.56-77.
5. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
6. Офіційний сайт Національного агентства України з іноземних інвестицій та розвитку [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.investukraine.gov.ua>
7. Інтернет - Портал газети «Бізнес» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.business.ua>